

Original Article: The importance of paying attention to the formation of personality files regarding children and adolescents in the Code of Criminal Procedure adopted in 1392 and examining the obstacles and gaps in it (with a look at French law)

Milad Jahani Janaghard^{1,*}, Bahram Hashemi Shahri²

¹Master student of criminal law for children and adolescents, University of Tehran, Iran

² Graduated from the Islamic Azad University, Ardabil Branch, Iran



Citation Milad Jahani Janaghard, Bahram Hashemi Shahri, **The importance of paying attention to the formation of personality files regarding children and adolescents in the Code of Criminal Procedure adopted in 1392 and examining the obstacles and gaps in it (with a look at French law)**. *J. Law Political Stud.*, 2021, 1(2), 92-104.

 <https://doi.org/10.22034/jlps.2021.2.2>



Article info:

Received: 22 May 2021

Accepted: 25 June 2021

Available Online: 25 June 2021

ID: JLPS-2110-1009

Checked for Plagiarism: Yes

Peer Reviewers Approved by:

Dr. Abbas Sohrabzadeh

Editor who Approved Publication:

Dr. Abbas Sohrabzadeh

Keywords:

personality file, criminal proceedings, children and adolescents, vacuum and barriers.

ABSTRACT

The formation of personality files in the modern sense is one of the effects of the twentieth century. In the second half of the twentieth century, the formation of personality files and also the need to identify the personality of the perpetrator has been considered as one of the most important and fundamental axes in the field of criminal law in most international conferences and country law. Given that children and adolescents in terms of their sensitive and delicate spirits have paid more attention to this important issue. In Iran, conducting social, personal and family investigations of children contrary to the law is provided in Article 7 of the Law on the Establishment of Juvenile Court in 1338, and after that in the draft bill of the Criminal Procedure Code of 1352, Article 222 of the Law The procedure of general and revolutionary courts in criminal matters is foreseen in 1392. But unfortunately, it is observed that there are obstacles and gaps in the formation of personality files regarding children and adolescents that need to be reviewed by the legislator and obstacles removed, so that paying attention to the personality of children and adolescents in order to re-socialize them is very important.

مقاله پژوهشی: اهمیت توجه به تشکیل پرونده شخصیت در خصوص اطفال و

نوجوانان در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و بررسی موانع و خلاء

های موجود در آن (با نگاهی به حقوق فرانسه)

میلاذ جهانی جناقرد^۱، بهرام هاشمی شهری^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری اطفال و نوجوانان دانشگاه تهران، ایران

^۲ فارغ التحصیل دوره کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، ایران

Use your device to scan and read the article online



ارجاع میلاذ جهانی جناقرد، بهرام هاشمی شهری، اهمیت توجه به تشکیل پرونده شخصیت در خصوص اطفال و نوجوانان در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و بررسی موانع و خلاء های موجود در آن (با نگاهی به حقوق فرانسه)، نشریه حقوق و مطالعات سیاسی، دوره ۱، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۰: ۹۲-۱۰۴.



<https://doi.org/10.22034/jlps.2021.2.2>

چکیده

تشکیل پرونده شخصیت به مفهوم امروزی، از جمله اثرات قرن بیستم است. در نیمه دوم قرن بیستم تشکیل پرونده شخصیت و همچنین ضرورت شناسایی شخصیت مجرم مورد توجه قرار گرفته است به گونه‌ای که در اغلب اجلاس‌های بین‌المللی و حقوق کشورها یکی از محورهای مهم و بنیادین در عرصه حقوق جزا محسوب می‌شود. با توجه به اینکه اطفال و نوجوانان به لحاظ روحیات حساس و ظریفی که دارند توجه به این مهم را بیش از پیش مورد توجه قرار داده است. در کشور ایران انجام دادن تحقیقات اجتماعی، فردی و خانوادگی اطفال معارض با قانون در ماده ۷ قانون تشکیل دادگاه اطفال بزهارکار در سال ۱۳۳۸ پیش‌بینی شده است و بعد از آنان به ترتیب در پیش‌نویس لایحه قانون آیین دادرسی کیفری سال ۱۳۵۲، ماده ۲۲۲ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امر کیفری ۱۳۹۲ پیش‌بینی شده است. ولی متأسفانه مشاهده می‌شود در تشکیل پرونده شخصیت در خصوص اطفال و نوجوانان موانع و خلأهایی وجود دارد که نیازمند بازنگری قانون‌گذار و رفع موانع هست به گونه‌ای که توجه به شخصیت اطفال و نوجوانان در راستای باز اجتماعی کردن آن‌ها بسیار حائز اهمیت است.



اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱ خرداد ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۴ تیر ۱۴۰۰

تاریخ آنلاین شدن: ۴ تیر ۱۴۰۰

آی دی مقاله: JLPS-2110-1009

کلیدواژگان:

پرونده شخصیت، دادرسی کیفری،

اطفال و نوجوانان، خلأ و موانع.

مقدمه

هستیم. به نظر می‌رسد محکوم کردن یک مجرم بدون در نظر گرفتن سوابق و شخصیت او و اثرات اجتماعی که تحمل نموده است صحیح نیست و قاضی نباید صرفاً به جرم ارتكابی نظر بدوزد و عوامل روانی، جسمانی و اجتماعی بزهارکار را فراموش کند. قاضی در برخورد با عارضه بزهارکاری نباید تنها در مقام جست‌وجوی مصداق قانونی آن باشد بلکه او به‌مثابه یک طبیب، قبل از هر کاری باید درد بیمار را تشخیص داده و سپس داروی مناسب و لازم را تجویز نماید و گرنه بیمار او نه‌تنها مداوا نمی‌شود بلکه امکان تشدید حالت و احیاناً نابودی

در قلمرو حقوق کیفری مسئولیت همواره با التزام همراه بوده است. محتوای این التزام تقبل آثار و عواقب افعال مجرمانه است؛ یعنی تحمل مجازات که سزای افعال سرزنش‌آمیز بزهارکار به شمار می‌آید. لیکن به‌صرف ارتكاب جرم نمی‌توان به یک‌باره آثار مسئولیت کیفری را بر شخص بار کرد بخصوص در مورد اطفال و نوجوانان در برهه‌ای حساس در زندگی خود قرار دارند و جلوگیری از آثار برجسب مجرمانه نیازمند شناخت کافی و تحقیق و تفحص در این راستا

وی شده و حتی باعث شیوع بیماری نیز خواهد شد. بر همین اساس به منظور پی بردن به زوایای شخصیت متهم یا مجرم، تشکیل پرونده شخصیت وی تحت عنوان (پرونده شناسایی شخصیت) در کنار پرونده قضایی که در تنظیم و تدوین آن متخصصان علوم مختلف از قبیل پزشک، روان‌پزشک، روان‌شناس، جامعه‌شناس، مددکار اجتماعی و... نقش اساسی دارند، از ضروریات یک دادرسی کیفری عادلانه محسوب می‌گردد تا مقام قضایی با مراجعه به آن پرونده و اشراف به ابعاد مختلف شخصیت بزهکار بتواند در راستای فردی کردن رسیدگی‌های کیفری و تصمیمات قضایی، عادلانه‌ترین تصمیم را جهت بازسازی و یا تنبیه مجرم اتخاذ کنند که این موضوع باتوجه به مطالبی که در ادامه خواهد آمد در خصوص اطفال و نوجوانان از سایر افراد بیشتر به چشم می‌خورد.

۲- مفاهیم

۱-۲- شخصیت

شخصیت یک واژه کلی و انتزاعی است و متخصصان تعاریف متفاوتی از آن ذکر کرده‌اند. در لغت‌نامه دهخدا، این‌گونه توضیح داده شده است: که این کلمه به معنای شرافت، رفعت، بزرگواری، مرتبه و درجه است (دهخدا، ۱۳۸۵، ۱۶۶۷)؛ و همچنین در فرهنگ لغت معین شخصیت به معنای سجه مختص هر شخص؛ خاص هر فرد بکار گرفته شده است (معین، ۱۳۸۲: ۱۰۱۳).

در اصطلاح حقوقی، شخصیت دو معنا دارد:

۱- موضوع حق و تکلیف واقع شدن انسان و غیر انسان، مانند شرکت‌های تجاری،

۲- عنوان انتزاعی برای مجموعه امور راجع به ذات انسان و عرض او از نظر حمایت قانون از آن‌ها، در این معنا اصطلاح (حقوق شخصیت) یا شخصیت حقوقی بکار می‌گیرند (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۰: ۲۵).

بنابراین در این حالت کلی می‌تواند شخصیت را این‌گونه معنا کرد: شخصیت یعنی عنصر ثابت رفتار فرد، شیوه بودن او

۲-۲- حالت خطرناک

مفهوم حالت خطرناک که از سال ۱۸۳۸ در روان‌پزشکی شناخته شده بود به وسیله گاروفالو بین سال‌های ۱۸۷۸ و ۱۸۸۵ وارد جرم‌شناسی گردید. گاروفالو ابتدا حالت خطرناک را محدود به ظرفیت استعداد مجرمانه و نیز حالت خطرناک فرد نمود و در مرحله دوم، با تأکید بر سازش‌پذیری، یعنی درجه انطباق و جامعه‌پذیری مجرم، مفهوم وسیع‌تری از حالت خطرناک را مورد توجه قرارداد. ظرفیت و استعداد جنایی و سازش‌پذیری، دو رکن تشکیل‌دهنده حالت خطرناک هستند که مستقل از یکدیگر تغییر می‌کنند؛ بنابراین حالت خطرناک مفهوم بالینی است. در اصطلاح بالینی، حالت خطرناک به معنای ارزیابی ظرفیت جنایی و سازش‌پذیری مجرم بر اساس نشانه‌ها یا با شاخص‌های زیستی روانی، اجتماعی و قانونی تعریف شده است (نجفی ابرندآبادی و هاشم بیگی، ۱۳۷۷: ۱۱۹).

۲-۳- پرونده

پرونده در لغت به معنای؛ بسته، جامعه، رزمه، بسته قماس و اسباب است؛ و همچنین پرونده را در معنای اصطلاحی این‌گونه تعریف کرده‌اند: سندها و نوشته‌های راجع به یک موضوع یا یک کار یا یک نفر که یکجا جمع‌آوری شده و غالباً خلاصه مطالب آن نوشته‌ها را برای آسانی در پشت پوشه‌های آن می‌نویسند پرونده Dossier گویند (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۳: ۱۲۷).

۲-۴- پرونده شخصیت

پس از بررسی معانی لغوی و اصطلاحی عبارات فوق در یک جمع‌بندی کلی می‌تواند پرونده شخصیت را این‌گونه تعریف کرد؛ پرونده شخصیت متضمن اطلاعاتی در رابطه با عوامل فردی و محیطی، ویژگی‌های فردی، شرایط و سوابق اجتماعی و خانوادگی متهم یا مجرم که جهت مطالعه قاضی یا

افراد ذی سمت دیگر در اختیار آنان قرار می‌گیرد (نجفی توانا، ۱۳۸۱: ۷۷).

نویسندگان دیگر نیز پرونده شخصیت را این‌گونه تعریف کرده‌اند: «پرونده شخصیت به معنای مجموعه اطلاعات شخصی و خانوادگی مجرمان است که در دستگاه قضایی در کنار پرونده قضایی تشکیل می‌شود و هدف آن دستیابی به اهداف مجازات، نابودی اعمال ضداجتماعی، جلب اعتماد مردم، رعایت عدالت و اصلاح بزهکار و ممانعت او از تکرار جرم و آلوده شدن مجدد است» (مظلومیان، ۱۳۵۲: ۱۳).

۲-۵- ماهیت و چستی پرونده شخصیت در خصوص

اطفال و نوجوانان

از آنجاکه بزهکاری معلول عوامل فردی و اجتماعی است، اعمال واکنش کیفری مؤثر به نحوی که بتواند زمینه اصلاح و درمان بزهکار را فراهم سازد، مستلزم بررسی و شناخت اوصاف شخصیتی وی خواهد بود. مجموعه این اطلاعات در پرونده‌ای موسوم به «پرونده شخصیت» جمع‌آوری و جهت مطالعه قاضی و آگاهی او به ویژگی‌های فردی و شرایط اجتماعی متهم در اختیار وی قرار می‌گیرد.

امروزه در سیاست جنایی نوین دولت‌ها، مطالعه و شناخت بزهکاری و علل و نوع جرم، از شرایط ضروری رسیدگی به جرائم ارتكابی و لازمه یک دادرسی عادلانه محسوب می‌شود. در این رابطه، جرم‌شناسی با بهره‌گیری از یافته‌های سایر علوم چون روان‌شناسی، روان‌پزشکی، جامعه‌شناسی، می‌کوشد به بررسی انگیزه‌های بزهکارانه و نقش ویژگی‌های شخصیتی اشخاص در تکوین رفتار مجرمانه بپردازد. همان‌طور که درمان یک فرد بیمار باید متناسب با نوع بیماری او باشد، برای تعیین کیفر متناسب با شخصیت و حالت خطرناک مجرم، بایستی تمام عوامل و انگیزه‌هایی که در ارتكاب جرم مؤثر بوده و همچنین مؤلفه‌هایی نظیر سن، جنس، ذوق، استعداد جنایی، تمایلات، ضریب هوشی و محیط خانوادگی و اجتماعی او امکان‌پذیر گردد. مجموع این تحقیقات و آزمایش‌ها که برای شناسایی شخصیت یک فرد به کار می‌رود، «ابسرواسیون» نامیده می‌شود؛

بنابراین یکی از مهم‌ترین ابزارهای فردی کردن مجازات، تشکیل پرونده شخصیت است؛ زیرا اولین گام در راه اصلاح مجرم، شناخت عواملی است که مجرم را به این عمل سوق داده است. از طرفی، تعیین مجازات و واکنش‌های اجتماعی، متضمن اهداف متعددی است که هرچند هدف نهایی آن اصلاح بزهکار و پیشگیری از وقوع جرم است؛ با این حال، این هدف تا زمانی که شخصیت بزهکار از هر جهت مورد شناسایی واقع نگردد امکان‌پذیر نخواهد بود. چراکه به همان نحوی که بزهکار موجب وقوع جرم می‌شود به همان ترتیب نیز نوع بزه ارتكابی نمایانگر شخصیت بزهکار است (گلدوزیان، ۱۳۷۷: ۷۶).

بنابراین در پرونده شخصیت، مواردی چون عوامل فیزیکی، روانی، اجتماعی و... و چگونگی ارتكاب اعمال مجرمانه مورد بررسی قرار می‌گیرد که در نتیجه، تعامل و همکاری روان‌پزشکان، روان‌شناسان، روان‌کاوان، جرم‌شناسان، جامعه‌شناسان کیفری و پزشک عمومی را می‌طلبد. در مجموع برای اینکه قاضی بتواند خصوصیات جرم و مجرم را در رأی خود لحاظ کند، مکلف است پرونده شخصیت تشکیل دهد و بر اساس نتایج به دست آمده، بهترین واکنش ممکن را اتخاذ نماید (نجفی توانا، ۱۳۸۲: ۹۲).

فرایند «ابسرواسیون» یا «طرز شناسایی شخصیت» بزهکار، حسب مورد می‌تواند در محیط‌های بسته و باز و در مرحله تحقیقات مقدماتی، دادرسی و یا پس از صدور حکم انجام شود. این روش، یکی از کامل‌ترین روش‌های شناسایی شخصیت افراد تلقی می‌گردد. در روش محیط بسته، فرد در یک مرکز برای مدت معینی نگهداری می‌شود تا متخصصین مربوط از لحاظ جسمی، روانی، اجتماعی و محیط زندگی، او را مورد آزمایش و تحقیق و پژوهش قرار دهند. روش «ابسرواسیون» عمدتاً در مورد اطفال و نوجوانان بزهکار به کار می‌رود. در روش محیط بسته، مربی اصلاح و تربیت به صورت مداوم رفتار طفل را در دوره‌های آموزشی، کارگاه، برنامه‌های تربیتی و غیره تحت کنترل و نظارت دقیق

۲-۶-۱- پرونده شخصیت اجتماعی

پرونده اجتماعی بزهکار متضمن اطلاعاتی در ارتباط با تعامل محیط و ساختار شخصیت اوست؛ محیط وضعیت غیرثابتی است که فرد را احاطه کرده و بر چهار قسم است؛ (ابرنآبادی) ۱۳۷۰ محیط «فیزیکی و جغرافیایی» که موقعیت بوم‌شناسان و اکولوژی مربوط به محل، پرجمعیت بودن، روستایی یا شهری بودن، صنعتی یا کشاورزی بودن، حاشیه‌نشینی و مهاجرت مورد توجه قرار می‌گیرد.

«بستر اقتصادی» که بزهکار در آن به سر برده است، بخش دیگری از پرونده اجتماعی بزهکار است؛ هرچند فقر دلیل مستقیم بزهکاری نیست اما تعداد قابل توجهی از بزهکاران، متعلق به طبقات مستضعف، تهی‌دست و فقیر جامعه هستند. این نسی زمینه فساد، فحشا، اعتیاد، بی‌سوادی، انحرافات فرهنگی و اجتماعی را به نحو بالقوه فراهم خواهد کرد (غلامی، ۱۳۸۷: ۲۵۵).

سومین محیط مطالعه، «محیط تحصیلی و آموزشی» است که بزهکار در آن احترام به حقوق دیگران، رعایت نظم و انضباط، لزوم اطاعت از مافوق و حسن سلوک با سایرین را می‌آموزد. ناهنجاری‌های مربوط به این محیط لزوماً منجر به ورود اطفال و نوجوانان به ورطه بزه نخواهد شد اما بی‌تردید بروز رفتارهای پرخطر مانند فرار از مدرسه، درگیری یا گرایش به همسالان منحرف، نشانه‌هایی از شکل‌گیری تمایلات مداوم بزهکاری در آینده خواهند بود. آخرین محیط مورد مطالعه در پرونده شخصیت اجتماعی «محیط خانوادگی» است. اطفال و نوجوانان تحت تأثیر افکار، عقاید و رفتار اعضاء خانواده خود قرار می‌گیرند. چراکه در حکم کانالی است که طفل از طریق آن با فرهنگ جامعه خود مانوس می‌شود و شخصیت او شکل می‌گیرد. آبراهام سون معتقد است خانواده‌های افراد بزهکار نسبت به افراد غیر بزهکار در شرایط عاطفی نامطلوبی به سر می‌برند که فشار خانواده نامیده می‌شود. این فشار خانواده با خصومت، تنفر، عصبانیت، آزرده‌گی، پرخاشگری و آشفتگی-

قرار می‌دهد. در این مدت، افراد مرتبط با فرد اعم از مربیان، روان‌شناسان، روان‌پزشکان، مددکاران اجتماعی و... اعمال و رفتارهای او را گزارش می‌نمایند؛ و متخصصین، آزمایش‌های موردنیاز را انجام داده و پس از بررسی پرونده شخصیتی بزهکار، روش یا مکانیسمی را که باید در مورد آزمون‌شونده اجرا گردد، پیشنهاد می‌کنند و این داده‌ها به قاضی اجازه می‌دهد، جهت اصلاح طفل و نوجوان بزهکار با شناخت کامل از شخصیت او، تصمیم مقتضی را اتخاذ نماید (دانش، ۱۳۷۸: ۹۲).

در روش محیط باز، فرد بزهکار به زندگی عادی اجتماعی ادامه می‌دهد و افراد متخصص با دستور مقامات صلاحیت‌دار، اطلاعات لازم را در مورد وضع روانی بزهکار جمع‌آوری می‌نمایند و سپس در اختیار مراجع قضایی قرار می‌دهند.

۲-۶-۲- انواع پرونده شخصیت از نظر جرم‌شناسی

در بزهکاری با افزایش بحران بزه در جوامع، از دهه ۱۹۸۰ میلادی مورد توجه جرم‌شناسان قرار گرفت. بر همین مبنا خطر بحران پیش‌رس در اطفال و نوجوانان، عدالت‌گیری را بر آن می‌دارد تا با شناسایی زودرس بزهکاران نوجوان از «پایدار شدن بزهکاری»^۱ در ایشان پیشگیری نماید. ابراز شناخت «بزهکار با قوه پایدار»^۲ مطالعه همه‌جانبه حیات فردی و اجتماعی اطفال و نوجوانان در «پرونده شخصیت» است؛ پرونده‌ای که حلقه بنیادین فردی سازی واکنش‌های اجتماعی در این از اشخاص را تشکیل می‌دهد (آشوری و عظیم زاده، ۱۳۹۲: ۱۴).

بنابراین می‌تواند گفت پرونده‌های شخصیت در بررسی جرم‌شناسانه اطفال و نوجوان برحسب نوع پرونده به دو شکل قابل مشاهده هستند:

«(۱) - پرونده شخصیت اجتماعی (۲) - پرونده شخصیت

فردی»

1. stabilization In crime

2. potential stabilizer criminal

به تناسب تفاوت در روان، جسم و محیط پیرامون هر فرد متفاوت است. در این راستا می‌تواند گفت که تشکیل پرونده شخصیت تا حدودی تضمین‌کننده کرامت بشری است؛ لذا برای آن فوایدی را برشمرده‌اند که اهم آن‌ها را در این بخش مورد بررسی قرار می‌دهیم:

۲-۷-۲- اتخاذ تصمیم منطقی و کنترل بزهکاری

با احراز عناصر تشکیل‌دهنده جرم، قاضی باید برای بزهکار مجازاتی تعیین نماید تا موجب تنبیه بزهکار و پیشگیری از وقوع جرم گردد. بررسی پرونده شخصیت و شناخت شخصیت مجرم در تعیین مجازات و انتخاب شیوه بازپروری او حائز اهمیت است. یکی از طرق کنترل بزهکاری در مرحله نخست شناخت این اعمال است که این عمل به شیوه‌های مختلفی می‌تواند انجام شود. یکی از این طرق، شناخت شخصیت بزهکار است؛ زیرا با توجه به اطلاعات کامل و آگاهی‌های لازم به‌خوبی می‌تواند به این واقعیت واقف شد که چه عواملی زمینه‌ساز جرم بوده است. نتیجه چنین تحقیقی آن است که به کلیه ویژگی‌های بزهکار آشنایی کامل حاصل می‌شود لذا می‌تواند حدس زد که در آینده چه رفتاری خواهد داشت.

۲-۷-۳- جلب اعتماد مردم

فایده دیگر شناخت بزهکار، جلب اعتماد مردم است. در جوامعی که توجه به جرم ارتكابی اخذ اقرار شرط اعمال مجازات است، مردم را نسبت به دستگاه قضایی بی‌اعتماد می‌کند؛ زیرا از یک‌سو مردم و خانواده زیان‌دیده از جرم، کیفر تحمیلی را ناچیز می‌پندارند و دستگاه عدالت را به تسامح، اهمال و بی‌توجهی متهم می‌کنند و از سوی دیگر بزهکار و خانواده او آن را غیرانسانی و عادی از روح عدالت‌خواهی به شمار می‌آورند. در نتیجه هم مردم با بدبینی و بی‌اعتمادی به دستگاه قضایی می‌نگرند و بررسی شخصیت بزهکار به علت کشف حقایق پوشیده و عریان شدن واقعیت موجب می‌شود و این موضوع می‌تواند باعث جلب اعتماد مردم نسبت به دستگاه قضایی باشد.

های عصبی به وجود آمده و حفظ‌شده در اطفال و نوجوانان آشکار می‌شود (باربر، ۱۹۹۲: ۷۹-۶۹).

ویلیامز هال نیز به پنج عامل مؤثر خانوادگی در انحرافات اطفال و نوجوانان اشاره می‌کند که عبارت‌اند از: (الف) خانواده گسسته شده (ب) کشش یا فشار خانواده (ج) انضباط و روابط خانواده (د) مجرمیت خانواده (و) اهمال و غفلت (فاطمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴).

بنابراین می‌تواند با شناخت دقیق این موارد در تنظیم پرونده شخصیت طفل و نوجوان از حیث اجتماعی گام مؤثری را برداشت.

۲-۶-۲- پرونده شخصیت فردی

در پرونده شخصیت فردی بزهکار با کمک آزمایش‌های پزشکی اطلاعات مربوط به رشد جسمی، آثار عقب‌ماندگی ذهنی، ابتلا به بیماری‌های واگیردار و آمیزشی، وضع جسمی و روانی مادر در دوران بارداری، شرایط بزهکار در دوران بلوغ، نحوه تکامل رفتاری و کرداری او از دوران کودکی تا بزرگسالی، وضعیت توارثی، خصایص و اوصاف رشد مدار بزهکار و همچنین شرایط سنی از لحاظ سن شروع رفتارهای پرخطر، سن اولین دستگیری، سن ارتکاب مکرر بزه و دوران فعالیت مجرمانه در پرونده فردی شخصیت بزهکار درج خواهد شد. قسمت دیگری از پرونده فردی را بخش مطالعات روان‌شناختی، بررسی میزان هوش و توانایی‌های ذهنی بزهکار تشکیل می‌دهد (آشوری و عظیم زاده، ۱۳۹۲: ۱۴).

۲-۷-۷- محاسن تشکیل پرونده شخصیت در دادرسی

کیفری اطفال و نوجوانان

۲-۷-۱- محاسن تشکیل پرونده شخصیت

تشکیل پرونده شخصیت یکی از دستاوردهای جرم‌شناسی نوین در حقوق کیفری در راستای کمک به باز اجتماعی شدن مجرم است که در قوانین کیفری جدید نیز نمود پیدا کرده است. به بیان دیگر برای اتخاذ کیفر منصفانه، مطالعه شخصیت مجرمان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و این شخصیت

۲-۷-۴- رعایت عدالت

مهم‌ترین هدف رسیدگی به اختلاف، تحقق عدالت و فصل خصومت است. همچنین از بزرگ‌ترین اهداف جرم‌شناسی که به صورت ظاهر مطمح نظر دستگاه عدالت نیز است، رعایت عدالت به‌ویژه در خصوص بزهکار است. اگر تعمداً پذیرفته شود که هر بزهکاری باید به سزای اعمال خود برسد، لاف‌گرا این امر موردقبول قرار گرفته است که باید عدالت را در حد کمال در حق او رعایت کرد و اجازه ندادن بیش‌ازحد لازم مورد مجازات قرار بگیرد. در «عدالت‌خانه‌های سنتی» که جز گذشته‌گرایی هدفی ندارد، عدالت رعایت نمی‌شود؛ زیرا بدون آنکه شخصیت بزهکار موردتوجه قرار گیرد و عواملی که بر اراده‌اش تأثیر بخشیده و باعث تبهکاری و آلودگی او شده است در نظر گرفته شود، تنها با تکیه بر مسئولیت و اراده‌ی آزاد و بدون توجه به عوامل خانوادگی اجتماعی، اقتصادی، روانی و جسمانی، عاطفی و مانند آن محکومیت می‌یابد.

۲-۷-۵- پیشگیری از تکرار جرم

با تشکیل پرونده شخصیت برای بزهکار، دادگاه می‌تواند با شناختی که از خصوصیت شخصیتی بزهکار به دست آورده و آشنایی با اوضاع و احوالی که ارتکاب جرم را تسهیل کرده است، تصمیمی اتخاذ کند که بزهکار را از تکرار جرم بازدارد و به این‌گونه او را خلع سلاح کند.

۲-۷-۶- موانع و خلأهای تشکیل پرونده شخصیت

در نظام حقوقی ایران مشکلات و دشواری‌هایی در مسیر شناسایی متهم و تشکیل پرونده شخصیت و اتخاذ تصمیم بر اساس آن وجود دارد که مانع از تشکیل پرونده شناسایی شخصیت و اجرایی شدن آن می‌شود که به شرح ذیل می‌تواند آن را بیان کرد:

۲-۷-۷- فقدان الزام قانونی برای تشکیل پرونده

شخصیت

قانون‌گذار ایران تا تصویب قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، درباره تشکیل پرونده شخصیت، به‌ویژه در خصوص اطفال و نوجوانان مقررهای پیش‌بینی نکرده و تشکیل پرونده

شناسایی شخصیت پس از محکومیت و در مرحله اجرای مجازات در زندان الزامی و آن‌هم به‌منظور شناسایی زندانیان و طبقه‌بندی آن‌ها بوده است (عابدینی و علوی، ۱۳۹۵: ۶).

این موضوع که یکی از موانع قانونی در خصوص تشکیل پرونده شخصیت به‌حساب می‌آید بعد از تصویب قانون یادشده که تشکیل پرونده شخصیت در آن الزامی بوده است تا حدودی رفع شده است. ولی با بررسی‌هایی که در دادگاه-های کیفری اطفال و نوجوانان شهرستان اردبیل صورت گرفت می‌تواند گفت که بررسی و تحقیق پیرامون ایجاد شخصیت متهم توسط شخص قاضی و ضابطان دادگستری، ضمن پرونده کیفری؛ به‌صورت فرایند مطلوب انجام نمی‌گیرد.

۲-۷-۸- تراکم پرونده‌های کیفری و تورم عناوین

مجرمانه

لازمه بررسی ابعاد گوناگون شخصیت متهم یا مجرم توسط متخصصان و ارائه گزارش مطالعات و بررسی‌ها به مقام قضایی، نیازمند اعطای زمان مناسب و کافی به کارشناسان مربوط و قضات است. این شرایط زمانی محیا می‌شود که آمار پرونده‌های ارجاعی به مقامات قضایی زیاد نباشد تا وی بتواند با آسودگی خاطر دلایل و مدارک را جمع‌آوری کرده و متهم یا مجرم را شناسایی کند. نتیجه ارجاع بیشتر پرونده، گرفتن زمان از قاضی رسیدگی‌کننده به پرونده و تبدیل وی به ماشین صدور رأی است چراکه قاضی مجبور خواهد بود در مدت‌زمان اندک به پرونده‌های بیشتری رسیدگی و تصمیم‌گیری کند و همین امر مانع تشکیل پرونده شخصیت و مانع تجزیه و تحلیل شخصیت متهم خواهد بود (عابدینی و علوی، ۱۳۹۵: ۶).

آنچه از همه بیشتر در کاهش این آمار مؤثر است، محدود بودن عناوین مجرمانه است، زیرا زمانی که قانون‌گذار هر نوع مصوبه‌ای را راجع به دستگاه‌های دولتی و غیردولتی از فیلتر تصویب می‌گذراند، جهت تضمین اجرای آن، برای متخصصان ضمانت اجرای کیفری پیش‌بینی می‌کند و مرجع صالح

رسیدگی به آن را نیز دستگاه‌های قضایی معرفی می‌کند (ابراهیمی، ۱۳۹۰: ۱۱).

۲-۷-۹- فقدان تنوع ضمانت اجراهای کیفری

برای فردی کردن مجازات، مقام قضایی باید پس از بررسی ابعاد شخصیتی مجرم، جهت اصلاح و درمان وی مجازاتی متناسب و منطبق با شخصیت او تعیین کند. برای تعیین مجازات متناسب، تنوع در ضمانت اجراهای کیفری لازم است. به این معنا که قانون‌گذار با ارائه انواع مجازات و ضمانت اجراهای کیفری، مقام قضایی را در فردی کردن آراء صادره و انتخاب بهترین شیوه درمان و اصلاح مجرم باز بگذارد. با نگاهی به مجازات، در قوانین کیفری ایران ضمانت اجراهای کیفری کمتری پیش‌بینی شده است که با تصویب قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و پیش‌بینی مجازات جایگزین حبس در فصل نهم قانون یادشده در مواد ۶۴ الی ۸۷ تا حدود زیادی این مشکل حل شده است، با این حال کافی و وافی به نظر نمی‌رسد. باید قانون‌گذار درباره اشخاص زیر ۱۸ سال جایگزین‌های حبس دیگری را متناسب با فرهنگ جامعه ما پیش‌بینی کند (عابدینی و علوی، ۱۳۹۵: ۸).

۲-۷-۱۰- تخصصی نبودن رسیدگی‌های قضایی و

انتصاب‌ها

باتوجه به پیچیده شدن امور اجتماعی، باید به تخصصی شدن امور توجه و عنایت شود تا با بررسی جزئیات، بتوان برخوردی مناسب با امور داشته و انتصاب‌های تخصصی داشت. در امور قضایی باید اصل تخصصی کردن را بکار گرفت، ایجاد و تشکیل دادسراها و محاکم اختصاصی، تفکیک دادگاه‌های عمومی به حقوقی و جزایی، تخصصی کردن شعبه‌ها و انتصاب‌های تخصصی قضات برای شعب، از جمله اقداماتی است که امروزه کشورها برای رسیدگی بهتر به امور قضایی انجام داده‌اند. در کشور ما نیز قانون‌گذار در قوانین و مقررات از جمله مواد ۲۵ و ۴۴۸ قانون آیین دادرسی کیفری و نیز دستورالعمل‌های مصوب رئیس قوه قضائیه، از جمله دستورالعمل تشکیل شعب تخصصی مصوب ۱۳۸۷، بر

اختصاصی و تخصصی کردن رسیدگی‌های قضایی و انتخاب قضات دادسرا و دادگاه بر اساس تخصص اشاره و تأکید کرده است، ولی ضوابط خاصی برای تخصصی کردن انتصاب‌ها مشخص نشده و اعمال نمی‌شود. با بررسی‌هایی که صورت گرفته است تقریباً هیچ‌کدام از قضات رسیدگی‌کننده به جرائم اطفال و نوجوانان شهرستان اردبیل دوره خاصی را نگذرانده‌اند و تخصصی در این زمینه ندارند که این موضوع به یکی از چالش‌های مهم این دادگاه‌ها مبدل شده است.

۲-۷-۱۱- کمبود اعتبارات مالی و فقدان امکانات

لازمه تشکیل پرونده شخصیت، وجود امکانات مالی است. دستگاه‌های اجرایی باید بودجه مناسب برای اجرای این طرح اختصاص دهد تا در کنار پرونده قضایی، پرونده شخصیت که محتوای آن گزارش نتیجه آزمایش‌های گوناگون پزشکی، روان‌شناسی، روان‌پزشکی و مددکاری اجتماعی و جزء آن است تشکیل شود؛ بنابراین می‌تواند گفت به‌کارگیری متخصصان جرم‌شناسی، علوم اجتماعی، روان‌شناسی، روان‌پزشکی و جزء آن، برای بررسی ابعاد شخصیتی بزهدکار و استخدام آن‌ها تنها با صرف منابع مالی کافی امکان‌پذیر است. امروزه در صورت تأمین هزینه‌های مالی از ناحیه قوه مجریه نیز، در تشکیل پرونده شخصیت با مشکلاتی مواجهیم؛ زیرا کمبود متخصصان امر و فقدان هم تخصص‌ها برای اجرای طرح در سراسر کشور از موانع تشکیل است. صرف نظر از آن، برای شناسایی جنبه‌های گوناگون شخصیت متهمان و مجرمان، وجود آزمایشگاه‌های مجهز به فناوری پیشرفته و روز ضروری است. در حالی که این گونه امکانات در شهرستان‌های کوچک از قبیل اردبیل وجود ندارد و اگر هم باشد فقط در پایتخت یا چند کلان‌شهر بزرگ است. طبق قوانین و مقررات خصوصاً ماده ۲۰۳ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۹۲، باید واحد مددکاری اجتماعی در معیت دادسرا و محاکم در دادگستری تشکیل و ایجاد شود. در حالی که در دادگستری خبری از واحد مددکاری در کنار محاکم اطفال و نوجوانان و نیز در اجرای احکام کیفری نیست (یوسفی مراغه‌ای و عزیز، ۱۳۹۳: ۸۲).

۲-۷-۱۲- آثار اجرایی پرونده شخصیت در فرایند

کیفری اطفال و نوجوانان

پرونده شخصیت به‌عنوان یکی از مهم‌ترین یافته‌های جرم‌شناسی بالینی، در تمام مراحل دادرسی کیفری شامل مرحله تحقیقات مقدماتی، رسیدگی و صدور حکم، اجرای حکم و همچنین در مرحله کیفری می‌تواند مورد استفاده قرار بگیرد که در این بخش به بررسی دقیق هر یک از این مراحل و اهمیت آن پرداخته خواهد شد.

۲-۸- پرونده شخصیت در مرحله تحقیقات مقدماتی

تحقیقات مقدماتی به‌عنوان مرحله‌ای از رسیدگی‌های کیفری، اهمیت بسیاری در شکل‌گیری و تهیه پرونده کیفری و تضمین اصل برائت دارد. مرحله تحقیقات مقدماتی، شامل مجموعه اقدامات و تحقیقاتی است که از سوی ضابطان دادگستری رأساً یا به دستور و حسب ارجاع مقامات قضایی و یا از سوی قضات تحقیق و نیز سایر مقامات صالح قضایی به‌منظور تسجیل و تمهید دلایل، اعم از دلایل اثبات جرم و دلایل مفید به حال متهم، با توجه به اصل برائت صورت می‌پذیرد و هدف اصلی آن آماده‌سازی پرونده و تسهیل و تسریع در رسیدگی در دادگاه است. تشکیل پرونده شخصیت در تحقیقات مقدماتی از این حیث حائز اهمیت است که قاضی تحقیق با ملاحظه مؤلفه‌های درونی، جسمی، خانوادگی و اجتماعی مرتکب، پی به انگیزه‌ها و عوامل مؤثر در وقوع جرم می‌برد و متناسب با شخصیت مجرم، بهترین قرار را صادر می‌نماید و قاضی در قالب اختیارات قضایی با ملاحظه پرونده مذکور می‌تواند مجازات را فردی نماید (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۴: ۱۴۴).

با عنایت به اهمیت تشکیل پرونده شخصیت در مرحله تحقیقات مقدماتی تدوین‌کنندگان قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، به پیش‌بینی تشکیل این پرونده در مرحله تحقیقات مقدماتی پرداخته‌اند. ماده ۲۰۳ قانون مذکور مقرر می‌دارد: در جرائمی که قانونی آن‌ها سلب حیات، قطع عضو، حبس ابد و یا تعزیر درجه چهار و بالاتر است و همچنین در جنایات

عمدی علیه تمامیت جسمانی که میزان دیه آن‌ها ثلث دیه کامل مجنی علیه یا بیش از آن است، بازپرس مکلف است در حین انجام تحقیقات دستور تشکیل پرونده شخصیت متهم را به واحد مددکاری اجتماعی صادر نماید. این پرونده که به صورت مجزا از پرونده عمل مجرمانه تشکیل می‌گردد، حاوی مطالب زیر است:

الف. گزارش مددکار اجتماعی در خصوص وضع

مادی، خانوادگی و اجتماعی متهم؛

ب. گزارش پزشکی و روان‌پزشکی.

همچنین است ماده ۲۸۶ قانون آیین دادرسی کیفری نیز مقرر می‌دارد: علاوه بر موارد مذکور در ماده ۲۰۳ این قانون، در جرائم تعزیری درجه پنج و شش نیز تشکیل پرونده شخصیت در مورد اطفال و نوجوانان توسط دادسرا یا دادگاه اطفال و نوجوانان الزامی است. اهمیت تشکیل پرونده شخصیت در مرحله تحقیقات مقدماتی به اندازه‌ای است که حتی در حوزه مطالعات تطبیقی هم به چشم می‌خورد. برای مثال در حقوق کیفری کشور فرانسه از دیرباز به پرونده شخصیت در مرحله تحقیقات مقدماتی اهمیت بسیار زیادی قائل شده است. از اواخر قرن نوزدهم که توجه همگان به سوی شخصیت مجرم معطوف شد، شناخت شخصیت وی با هدف تشخیص واکنش مناسب و همچنین بازپروری بزه‌کاران، استفاده از نهادهایی همچون تعلیق ساده، تعلیق مراقبتی و ... در کنار تحقیقات مقدماتی در فرانسه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار گشت. در حقوق فرانسه، بازپرس دستور تشکیل پرونده شخصیت را صادر می‌کند. به موجب ماده ۸۱ قانون آیین دادرسی کیفری و آیین‌نامه آن، بازپرس مکلف است در جرائم جنایی، علاوه بر پرونده قضایی، به‌منظور تحقیق در وضعیت مالی و خانوادگی و اجتماعی متهم دستور معاینه پزشکی، روانی یا هرگونه آزمایش‌های مفید دیگر را صادر کند. این امر از طریق توسل به «کمیته بازپروری و پروبایسیون اداره زندان-ها» یا نهادهای قضایی از جوانان یا تمامی کانون‌هایی که

صلاحیت اجرای بند فوق را دارند محقق می‌شود (شاملو و گوزلی، ۱۳۹۰: ۱۳).

۲-۸-۱- پرونده شخصیت در مرحله رسیدگی و صدور حکم

در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، اطفال زیر ۷ سال شمسی فاقد مسئولیت کیفری هستند. در بزهکاری اطفال ۸ تا ۱۵ سال شمسی نیز قانون‌گذار به قاضی اختیار تعیین مجازات نمی‌دهد. در مورد این اطفال بدون در نظر گرفتن جنسیت آن‌ها، قاضی پس از تحقیق و بررسی در اوضاع و احوال و شخصیت آنان و تشکیل پرونده شخصیت اقدام به صدور حکم بر مبنای مواد قانونی مربوط به آن‌ها می‌نماید. توجه به شخصیت بزهکار و شناخت واقعی مجرم، کیفیت ارتکاب جرم و مواردی از این قبیل، قاضی پرونده کیفری را در اتخاذ تصمیمی متناسب باهدف بازپروری بزهکار و به تبع آن استفاده از تدابیری در قالب تخفیف و تشدید مجازات و همچنین استفاده از نهاد تعلیق مجازات یاری خواهد نمود. طبق قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، هنگامی که نوجوانی مرتکب جرم تعزیری می‌شود و با صدور کیفرخواست، مجرمیت او محرز می‌گردد، در دادگاه اطفال و نوجوانان مورد رسیدگی و اصرار حکم قرار می‌گیرد. مطابق این قانون نوجوان ۱۵ ساله که هنوز شخصیتش کاملاً شکل نگرفته را همانند بزرگسالان مجازات نمی‌کنند. مقنن با توجه به اصل نفرید اقدام به قانون‌گذاری نموده و قاضی را موظف به رسیدگی به بزه ارتكابی نوجوان با توجه به ویژگی‌های فردی و اجتماعی او و صدور حکم متناسب با پرونده شخصیت وی نموده است (عاکفی و همکاران، ۱۳۹۹: ۹).

۲-۸-۲- پرونده شخصیت در مرحله اجرای حکم

اجرای احکام به‌ویژه اعمال مجازاتی مانند حبس نیز باید هدفمند و مناسب باشد. وسایل و روش‌ها، نگهداری و اعمال سیستم‌های درون زندان‌ها باید با شرایط فردی محکوم انطباق داشته باشد. امروزه در اکثر کشورها شرایط فردی و اطلاعات پرونده شخصیت در این جهت تعیین‌کننده است. لازمه اعمال واکنش اجتماعی آن است که شخصیت واقعی متهم و کلیه

خصوصیات وی اعم از خصوصیات جسمی، پزشکی، روانی و اجتماعی کاملاً شناخته شود تا قاضی دادگاه با چشمان باز و بصیرت کامل درباره او اتخاذ تصمیم نماید. هرگاه قاضی محکمه نتواند یا نخواهد مجرم را آن‌طور که شخصیت واقعی وی اقتضاء می‌کند، بشناسد بالطبع، قادر نخواهد شد که عکس‌العملی متناسب با این شخصیت برای او در نظر گیرد و هرگاه بدون شناخت واقعی بزهکار به اتخاذ تصمیم مبادرت ورزد، مسلماً چنین تصمیمی با واقعیت‌های علمی فرسنگ‌ها فاصله دارد. به‌علاوه شناخت این شخصیت در مرحله اجرای حکم نیز به مأمورین اجازه خواهد داد که با توجه به نتایج حاصل از اجرای حکم، تأثیر آن را در مورد هر محکوم مورد بررسی قرار داده و دریابند که آیا نتایج مطلوب به‌دست آمده و یا این‌که بایستی در روش اجرای حکم، متناسب با شخصیت محکوم تغییراتی داده شود و بدین ترتیب، با امعان نظر از نتایج حاصله، اقدامات بعدی را پی‌ریزی نمایند. در قوانین کیفری ایران، در مرحله اجرای مجازات حبس و به‌منظور شناسایی زندانیان، جهت طبقه‌بندی آنان پرونده شخصیت ضروری دانسته شده است. طبق آیین‌نامه قانونی و مقررات اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، شناسایی شخصیت مجرمین و تفکیک و طبقه‌بندی آنان در زندان‌ها رکن اساسی اجرای روش‌های اصلاحی، تربیتی و درمانی است؛ بنابراین در مرحله اجرای کیفر، فردی کردن مجازات بیشتر در استفاده از طبقه‌بندی محکومان، آزادی مشروط و عفو و بخشودگی نمود پیدا می‌کند (همان). در اجرای مجازات حبس برای نیل به هدف اجرای مجازات که همانا اصلاح فرد است، موضوعی مهم‌تر از طبقه‌بندی صحیح نمی‌تواند نظام عدالت کیفری را به مقصود برساند. این امر مهم بر عهده شورای طبقه‌بندی است؛ لذا بر طبق پرونده شخصیت و نظر شورای طبقه‌بندی، امکان نگهداری طفل یا نوجوان بزهکار در کانون اصلاح و تربیت مشخص می‌گردد. (عاکفی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۵).

۲-۸-۳- پرونده شخصیت در مرحله پس از خروج از

نظام عدالت کیفری (پسا کیفری)

امروزه وظیفه عدالت کیفری با اجرای مجازات به پایان نمی‌پذیرد، بلکه پس از تحمل مجازات نیز اقدام مناسب، نظارت دستگاه قضایی و مشارکت جامعه مدنی را نسبت به مجرم به‌منظور کاهش آثار اجتماعی محکومیت کیفری می‌طلبد. مرحله پسا کیفری برای تعدیل آثار کمانه‌ای مجازات در سطح جامعه و جلوگیری از برچسب‌دار شدن مجرم تدارک دیده می‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۴: ۲۹).

مراقبت و حمایت پس از خروج و تعیین‌کننده در تکرار جرم و یا ترک بزهکاری، از اهمیت خاصی برخوردار است. نوع و میزان حمایت موردنیاز بستگی به عواملی مانند نوع جرم، مدت محکومیت، بازآموزی و بازسازی شخصیت مجرمین در مدت محکومیت در زندان و وضعیت آنان در بیرون از زندان دارد. آگاهی از کیفیت حمایت‌های موردنیاز زندانیان پس از خروج می‌تواند دریچه اطمینان مؤثری جهت کاهش تکرار جرم بگشاید. مهم‌ترین آثار اجرایی که تشکیل پرونده شخصیت در مرحله پسا کیفری دارد، آن است که باعث می‌شود زندانی به حال خود رها نشده و طبق آموزشی که زندانی در زندان، بر اساس استعداد و توانایی‌های خود و منطبق با ویژگی‌های شخصیتی خود دیده است مشغول به کار شود و مانع از ارتکاب مجدد جرم می‌گردد (رستمی تبریزی، ۱۳۹۲: ۴۲۶).

نتیجه‌گیری

اطفال و نوجوانان در فرهنگ ایرانیان موهبتی الهی است که حفظ و رشد و تعالی بخشی او هم حق و هم تکلیف والدین شناخته شده است و همچنین از وظایف دولت و جامعه محسوب می‌شود. بسیاری از صاحب‌نظران در حوزه‌های مختلف علمی مؤکداً هشدار داده‌اند که در صورت عدم توجه به سلامت فردی و اجتماعی کودکان، در آینده شاهد خسارت جبران‌ناپذیری خواهیم بود. از این‌رو دوران طفولیت از مراحل حساس و سرنوشت‌ساز زندگی انسان است و پایه‌های

شخصیتی و هویتی فرد به‌صورت امری کاملاً تدریجی در همین دوران رشد می‌یابد. عدم تکامل جسمانی و عقلانی اطفال و نوجوانان موجب آسیب‌پذیری آنان در قبال بزهکاری و بزه دیدگی گردیده و ایجاب می‌نماید قانون‌گذار حمایت‌های ویژه‌ای این گروه از افراد جامعه نماید. خصوصیات ویژه اطفال و نوجوانان معارض با قانون نیز ضرورت رسیدگی ویژه به اتهامات جزایی آنان بر مبنای اصولی متفاوت از دادرسی کیفری بزرگسالان و تحقق اهداف تربیتی - اصلاحی و بازسازگاری اجتماعی آنان را آشکار می‌سازد. نظام دادرسی کیفری می‌بایست وضعیت آسیب‌پذیر و حساس اطفال را مدنظر قرار داده و علاوه بر آن، تضمینات بنیادین مربوط به دادرسی را برای آنان تأمین نمایند. کودکان بزهکار محتاج حمایت‌های خاص در زمینه ایجاد حس مسئولیت‌پذیری و انعقاد شخصیت متعادل و بازسازگاری اجتماعی می‌باشند. تاکنون تلاش و افری در دو بعد ملی و بین‌المللی به‌منظور افتراقی نمودن دادرسی کیفری اطفال و نوجوانان به‌عمل آمده است. مهم‌ترین جلوه‌های دادرسی کیفری افتراقی اطفال و نوجوانان، استفاده از راهکارهای قضا زدایی و تضمین ویژه حقوق بنیادی صفار جستجو کرد. از مهم‌ترین دستاوردهای قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ تشکیل دادگاه‌های اختصاصی اطفال و نوجوانان هست. پیش‌بینی قانونی تشکیل چنین دادگاهی پس از گذشت چندین دهه وقفه از زمان تأسیس آن در قانون تشکیل دادگاه اطفال بزهکار مصوب ۱۳۳۸ نشان از اهمیت آن دارد. وفق ماده ۳۰۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ این دادگاه صلاحیت رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان کمتر از هجده سال را دارد. در معیت این دادگاه شعبه‌ای از دادرسی عمومی و انقلاب با عنوان دادرسی ویژه نوجوانان تشکیل می‌گردد و عهده‌دار انجام تحقیقات مقدماتی جرائم افراد پانزده تا هجده سال است. تحقیقات مقدماتی جرائم افراد زیر پانزده سال به‌طور مستقیم در دادگاه اطفال و نوجوانان به عمل می‌آید.

منابع و مآخذ

۱. ابراهیمی، ابراهیم. (۱۳۹۰). «موانع تشکیل پرونده شخصیت در نظام کیفری ایران»، سال ششم، شماره ۱۸.
 ۲. آشوری، محمد؛ عظیم زاده؛ شادی. (۱۳۹۲). «جایگاه پرونده شخصیت در فرایند پیشگیری از بزهکاری جوانان»، مجله مطالعات حقوق خصوصی سال ۴۳، شماره: ۱.
 ۳. آشوری، محمد؛ عظیم زاده؛ شادی. (۱۳۹۲). «جایگاه پرونده شخصیت در فرایند پیشگیری از بزهکاری جوانان»، مجله مطالعات حقوق خصوصی سال ۴۳، شماره ۱.
 ۴. آنسل، مارک. (۱۳۷۵). *دفاع اجتماعی*؛ ترجمه دکتر محمد آشوری و علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ اول، نشر دانشگاه تهران.
 ۵. جعفری لنگرودی، سید محمدجعفر. (۱۳۸۳). *مقدمه عمومی علم حقوق*؛ تهران، گنج دانش.
 ۶. جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (۱۳۸۰). *ترمینولوژی حقوق*، تهران: انتشارات گنج دانش، چاپ یازدهم.
 ۷. دانش، تاج زمان. (۱۳۷۸). *دادرسی اطفال بزهکار در حقوق تطبیقی*، نشر میزان.
 ۸. دهخدا، علی اکبر. (۱۳۸۵). *فرهنگ لغت متوسط*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران - چاپ اول.
 ۹. رستمی تبریزی، لیما. (۱۳۹۲). «نقش مرحله پسا کیفری در پیشگیری از تکرار جرم با تکیه بر بزهکاری زنان»، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۶۱.
 ۱۰. شاملو، باقر؛ گوزلی، مهدی. (۱۳۹۰). «پرونده شخصیت در حقوق کیفری ایران و فرانسه»، آموزه‌های حقوق کیفری، شماره ۲.
 ۱۱. صالحی، جاوید، امامی نمینی، محمود. (۱۳۸۱). *کودکان و نوجوانان بزهکار*، قم: انتشارات مؤسسه علامه محدث نوری، چاپ اول.
 ۱۲. صانعی، پرویز. (۱۳۷۶). *حقوق جزایی عمومی*؛ جلد اول، انتشارات گنج دانش.
- علی‌رغم نوآوری‌های که قانون آیین دادرسی کیفری جدید در مورد دادرسی اطفال و نوجوانان و همچنین افتراقی سازی آن با دادرسی بزرگسالان پیش‌بینی کرده است؛ مشاهده می‌شود که نتوانسته است تمام شرایط لازم را در جهت تحقق این مهم به عمل آورد و در عمل نیز مشاهده می‌شود که بسیاری از دادگاه‌های کیفری اطفال و نوجوانان با چالش‌های جدی روبه‌رو هستند که رسیدگی به جرائم این طیف از اشخاصی را که در برهه‌ای سخت و حساس زندگی قرار دارند و کوچک‌ترین اشتباه می‌تواند بزرگ‌ترین آسیب‌ها را به دنبال داشته باشد با مشکلات بسیار جدی روبه‌رو کرده است. دادرسی افتراقی اطفال و نوجوانان ایجاب می‌نماید جزء در مواردی کم‌اهمیت قبل از آنکه مقام صالح رأی نهایی را صادر نماید تاریخچه و اوضاع و احوال زندگی شخصی صغیر و یا شرایطی که با جرم ارتباط داشت را به نحو بایسته با انجام تحقیقات مقتضی روشن سازد تا صدور رأی دقیق و مدبرانه تسهیل گردد. الزامی بودن تشکیل پرونده شخصیت توسط دادگاه و دادرسی اطفال و نوجوانان در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ از مهم‌ترین مزایای افتراقی سازی دادرسی اطفال و نوجوانان محسوب می‌شود. علی‌رغم محاسنی که تشکیل پرونده شخصیت از قبیل اتخاذ تصمیم منطقی و کنترل بزهکاری، جلب اعتماد مردم، رعایت عدالت و یا پیشگیری از جرم دارد؛ متأسفانه در عمل مشاهده می‌شود که در راستای تشکیل این پرونده مهم در جریان دادرسی موانعی وجود دارد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌تواند به فقدان الزام قانونی برای تشکیل پرونده شخصیت، تراکم پرونده‌های قضایی و انتصاب‌ها و همچنین کمبود اعتبارات مالی و فقدان امکانات نام برد؛ بنابراین با توجه به اهمیتی که پرونده‌های شخصیت از لحاظ جرم‌شناسی و حقوقی در خصوص اطفال و نوجوانان دارد، توجه به این موضوع مهم بسیار حائز اهمیت است؛ بنابراین می‌تواند با شناخت تمامی خلأها و موانع موجود به رفع این چالش‌های پرداخت و به اصول دادرسی منصفانه و افتراقی در خصوص اطفال و نوجوانان نزدیک شد.

۱۳. عابدینی، غلامرضا؛ علوی سید محمدتقی. (۱۳۹۵). «بررسی معایب پرونده شخصیت اطفال و نوجوانان در حقوق ایران»، شماره ۳.
۱۴. عاکفی، لاله؛ ایروانیان، امیر؛ پاک‌نهاد، امیر. (۱۳۹۹)، «ضرورت تشکیل پرونده شخصیت در دادرسی اطفال و نوجوانان بزهکار از دیدگاه زنان کارشناس، زن و جامعه»، فصلنامه پژوهشی حقوق نوین، سال ۳، شماره ۴.
۱۵. غلامی، حسین. (۱۳۸۷). بررسی حقوق جرم‌شناسی تکرار جرم، چاپ سوم، تهران، نشر میزان، ص ۲۵۵.
۱۶. فاطمی، داود؛ رحیمی، عارف؛ سعادت، موسی؛ عباس زاده، محمد. (۱۳۹۵). «بررسی نقش خانواده در بزهکاری فرزندان» (مورد مطالعه: نوجوانان پرخاشگر شهر زنجان). پژوهش‌های راهبردی مسائل ایران، سال پنجم شماره ۳.
۱۷. گلدوزیان، ایرج. (۱۳۷۷). بایسته‌های حقوق جزای عمومی، نشر میزان، چاپ اول.
۱۸. مظلومیان، علی. (۱۳۵۲). «داوری بزهکار بدون شناخت و گشودن پرونده شخصیت بزهکار»، مجله کانون وکلا شماره ۱۲۶.
۱۹. معین، محمد. (۱۳۸۲). فرهنگ معین، تهران: انتشارات زرین، چاپ اول.
۲۰. نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۷۴). نظریه‌های جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی (گردآوری ثمره توسط فاطمه قناد).
۲۱. نجفی ابرندآبادی، علی حسین؛ هاشم بیگی، حمید. (۱۳۷۷). دانشنامه جرم‌شناسی، تهران: انتشارات گنج دانش.
۲۲. نجفی توانا، علی. (۱۳۸۱). جرم‌شناسی؛ انتشارات خط سوم، چاپ دوم.
۲۳. نجفی توانا، علی، (۱۳۸۲). بزهکاری اطفال و نوجوانان، انتشارات راه تربیت، چاپ اول.
۲۴. نوربها، رضا. (۱۳۸۱). زمینه حقوق جزای عمومی، تهران: نشر دادآفرین، چاپ شش.
۲۵. یوسفی مراغه‌ای، عزیزی، امیر. (۱۳۹۳). قانون آیین دادرسی کیفری، چاپ دوم، تهران، انتشارات خرسندی.